

Figallová, Kateřina *Tranzit z kavárny do práce: Volba povolání lidí s mentálním postižením*. Praha: PedF UK, katedra psychologie, 2006.

Posudek bude krátký, protože předložené práci nemám co vytknout: je to výborné kvalitativní až etnografické dílo, napsané s výbornou znalostí prostředí a výborně kódované. Je jasně nejlepší z ze skupiny podobných třech, které jsem v tomto kole oponoval (Straka, Lásková, Figallová).

Autorka se nebojí začít tak, že čtenáře už v "Úvodu" hodí přímo do problematiky: měl jsem téměř obavu, že se jí pak už nepodaří gradovat data a udržet napětí, ale povedlo se jí to. Pak pokračuje s 5 portréty, velmi inspirovanými: uvádí zde např. relevantní charakteristiky, které nejsou banální, resp. by člověka bez znalosti problematiky nenapadly, jako zda daný klient je schopen nebo ne dělat více činností naráz, či zda naopak musí vždy každou dokončit, než se pustí do další.

V zásadě v rámci "grounded theory" pak data kóduje do konstrukce profesní identity. Používá přitom "in vivo" kódů z řeči aktérů, jako: "jasnej cíl", "být za blbečka" aj. Velmi přesvědčivě pak porovnává kazuistiky, de facto typy pěti těchto handicapovaných, kde se zaměřuje zejména na vzorovou Věrku a na neúspěšného "macho" Mariana. Práce tak nakonec artikuluje paradoxy tranzitu a způsoby coping s nimi (jak být vhodně aktivní i pasivní). Na závěr nakonec autorka připojuje dokonce praktické doporučení: "posunout proces volby povolání do obdoby přípravy na zaměstnání v kavárenském programu" (s.87).

Práci opravdu nemám co vytknout, jen snad naznačit některé úvahy, k nimž mě vede: Obecně etnografickým pracím hrozí, že se příliš neposunou k formalizaci: zde se to relativně podařilo. Nabízela se zde ovšem řada zajímavých odborných, do logických rozporů vyhroutilných, a tedy formálních linií: např. o určité nešťastné jak říkají Francouzi "perverznosti" (bez sex. aspektu) situace handicapu. Na jedné straně by si klienti přáli být zaměstnání, na straně druhé by nechtěli, aby to bylo jen kvůli daňovým úlevám zaměstnavatelů, ale "doopravdy", kvůli svému výkonu; nejbezpečnější cesta je zůstat v chráněných, specializovaných provozech, ale ty samy jsou selektivní: jeden postižený se tam nemůže dostat, protože je určen jinému handicapu (hyperaktivním); měl by tedy člověk sledovat svůj defekt jako osud? Možná ano, vždyť dokonce se ví, jak autorka píše, "že tihle lidé uklízí dobře": zde by byl defekt vlastně silou. Ale copak je tato síla k uklizení stejná jako třeba matematická genialita? Velice poutavá, ba fascinující kazuistika Mariana možná reaguje i na podobné rozpory, vedle zjevné imaginární iluze, kterou je stížen. Na druhé straně, nemá i v ní ale trochu pravdu? Stačil by kousek, aby se nejen snažil přesvědčit zaměstnavatele, že to umí, ale aby obratně imitoval činnosti, poctivěji si na profesi hrál a jeho nedostatek schopností a kvalifikace by možná nebyl vidět (viz např. jeden americký film o úspěšném podvodníkovi v povoláních).

Další linii nabízí potenciální sémiologická analýza transformaci, které se dějí s původním, přáním povoláním. Např. "dělat kuchyni" se mění v "dělat v kuchyni" (patrně něco jako metonymie); "dělat cokoli", tedy vlastně jen "dělat" by pak bylo znakově či poeticky čím? Opět metonymií? Jak nazvat tuto redukci? Elizí? Když Marian chce přímo jen potlesk (jako když si malý kluk představuje, že bude stát na pódiu, aniž by se naučil pracně hrát na kytaru), nechová se k profesi indexově (výkon je příčinou potlesku), ale spíš jak? Ikonicky? Současně má ale tento ikon možná zpětně nějaký výkonový korelát: tím by byl významový zkrat, převod do povolání "gigolo".

To jsou ale jen nápady.

Autorce blahopřeji a doporučuji jedničku u obhajoby.

V Praze, 9. 9. 2006

Miloš Kučera, oponent

